Comité científico:

Patricia Calvo González (USC)
Eudald Cortina Orero (USC)
Guillermo Mira Delli-Zotti (USAL)
Xosé Manuel Núñez Seixas (USC)
Eduardo Rey Tristán (USC)
Érica Sarmiento da Silva (UERJ/UNIVERSO)

Comité organizador:

Pilar Cagiao Vila (USC)
Eduardo Rey Tristán (USC)
Secretaría técnica:
Xurxo Pantaleón Cadilla (USC)

Organizan

Patrocinan

Colabora

Brasil nas relaçoes transatlânticas. Análise e perspectivas históricas /

Brasil en las relaciones transatlánticas. Análisis y perspectivas históricas

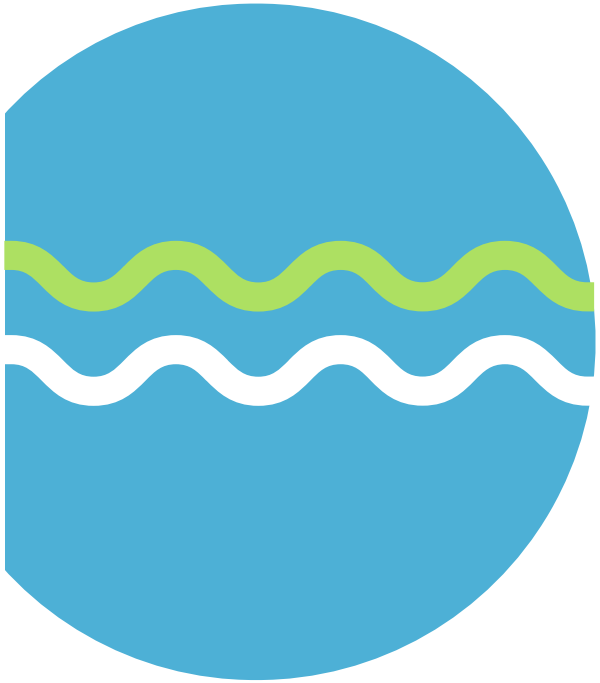

BIBLIOTECA DO CONSELLO DA CULTURA GALEGA

23 setembro 2019
09:30-14h. 17-19h

Sesión da mañán

09:30 *Pilar CAGIAO VILA (USC)* — Os movementos migratorios galegos cara ao Brasil. Panorama xeral.

A emigración galega ao Brasil foi iniciada por pioneiros dás comarcas de Pontevedra e Ourense máis próximas a Portugal onde xa existía unha tradición arraigada de presenza galega en cidades como Porto e Lisboa. Pasasen ou non polo país veciño -experiencia que a moitos serviulles como trampolín para saltar ao continente americano-, no Brasil dirixíronse as *siringueiras* da Amazonía, a Salvador de Bahía, onde exerceron como panadeiros ou traballaron en comercios, a Santos e São Paulo ou a Río de Janeiro ao longo das dúas vagas migratorias.

10:00 *Ramón VILLARES PAZ (USC)* — *A república dos sonhos*: raíces galegas, identidade brasileira

A autora do romance *A república dos sonhos*, Nélida Piñón, é unha filla da emigración galega ao Brasil. Esta experiencia familiar e comunitaria constitúe o fondo da súa trama, o que converte a obra na gran novela da emigración galega ao continente americano. As raíces culturais galegas, adquiridas en gran parte na tradición oral familiar, son o manancial orixinario (“ fonte”, en palabras de Paz-Andrade) sobre o que Nélida Piñón constrúe a súa narración..

Pero, como a autora sostén nun dos seus últimos libros, ela considérase tamén unha “ filha da América”. Nesa perspectiva, A república dúas sonhos enlaza a “ fonte” galaica co “paraíso” brasileiro, achegando complexidade ao relato identitario do Brasil contemporáneo a través da figura do inmigrante, que non forma parte do paradigma acuñado por Gilberto Freyre sobre a “ miscigenação” do indio, o portugués e o escravo. Incorporar ao inmigrante europeo, calquera que sexa a súa orixe concreta, supón reformular a propia biografía do Brasil como un país plural, a medio camiño entre unha sociedade trasplantada de Europa (como Arxentina ou América do norte) e unha sociedade puramente “ nativista”. A novela de Nélida Piñón achega o que faltaba, en palabras de António Cándido: “ou tópico do imigrante”. En suma, raíces galegas (europeas) e soños americanos.

10:45 *Domingo L. GONZÁLEZ LOPO (USC)* — Heime d´ir pr´o Brasil…, galegos no espazo brasileiro desde Pombal a Bolsonaro"

A presenza galega en Brasil adiántase no tempo ao éxodo americano que terá lugar a partir do último terzo do século XIX. Iso é consecuencia da importante emigración que, retomando experiencias anteriores, comeza nas primeiras décadas do século XVIII nalgunhas comarcas do Noroeste cara a Portugal, especialmente as cidades de Lisboa e Porto. Certo que aquela non se volverá masiva ata finais do Oitocentos, seguindo a tendencia xeral, pero as intensas relacións comerciais que desde ambas as urbes lusas desenvólvense durante o Setecentos coa que se converte na xoia do imperio ultramarino portugués, abre uns camiños que logo serán percorridos con seguridade polos galegos. Nace así unha puxante colonia galaica, que aínda hoxe esfórzase por manter vivos os seus sinais de identidade.

11:15 *Descanso*

11:45 *Jorge FERNÁNDEZ ALVES (FLUP/CITCEM)* — Padrões migratórios no Noroeste de Portugal rumo ao Brasil

O Brasil foi, durante largo tempo (1822-1960), o destino preferencial da emigração portuguesa, desenvolvendo-se ao longo desse período diferentes configurações dos processos de partida. Essa dinâmica migratória tem uma ligação estreita com o anterior passado colonial, que, desde 1500, carreou para o Brasil gentes, modelos de vida e de organização, criando redes económicas e sociais. A transferência da Corte para o Brasil (1807-1822) ampliou o fluxo demográfica, a qualificação e o estatuto social alteraram-se, criando condições para a independência. Uma vez o Brasil independente, a corrente demográfica mantém-se por inércia na ligação às redes comerciais, alimentando uma corrente migratória tradicional, mas, por seu lado, o Brasil desenvolve políticas específicas de colonização que procura atrair essencialmente trabalhadores para a agricultura, mais tarde também para a indústria, promovendo para o efeito agências de imigração encarregadas do recrutamento de mão-de-obra. Entre emigração espontânea e emigração contratada, surgem várias configurações nos fluxos migratórios que procuraremos sublinhar a partir dos espaços de partida mais significativos – o Norte de Portugal e, em especial, o distrito do Porto.

12:30 *Raúl SOUTELO VÁZQUEZ (USC)* — Invisibles nas fontes e esquecidas pola investigación: as mulleres dos “brasileiros” que ficaron na Galiza

A retagarda segura esquecida dos estudos migratorios: as mulleres nas familias cos homes emigrados. O estado da cuestión actual entre os especialistas: traballos engadidos e algunhas vantaxes para as viúvas de vivos. Fontes alternativas para coñecer as vidas, sentementos e arelas das mulleres dos homes ausentes: a memoria oral e a correspondencia epistolar entre matrimonios. Autónoma e letrada: a relación epistolar de Dolores Troncoso con José Pérez Vaqueiro (Salceda de Caselas: 1902-1935). Conclusións: a necesidade de recuperar sistemáticamente a memoria das migracións nos concellos máis afectados por ela durante o século pasado para saber máis sobre as mulleres e familias que permaneceron nas casas.

13:15 Debate

Sesión da tarde

17:00 *Elda GONZÁLEZ MARTÍNEZ (Instituto de Historia. CSIC)* — A situación dos emigrantes españois en São Paulo: medidas de protección implementadas polo goberno de España.

No marco da nova lexislación social que xurdiu a principios do século XX elaboráronse unhas normas e creáronse unhas institucións para protexer e garantir os dereitos do emigrante, e proporcionar alternativas á emigración, a cal, con maior ou menor permisividade, sempre foi vista como unha sangría para o país. Esta normativa, que plasmou a vontade interventora do Estado, pódese considerar como a primeira ocasión en que se regula o fenómeno migratorio, refírome á Lei de emigración do 21 de decembro de 1907 e ao seu posterior Regulamento do 28 de abril de 1908 que abordaron os numerosos aspectos que afectan ó fenómeno migratorio

A Lei de emigración de 1907 dispuxo no seu artigo 47 a creación dun corpo de funcionarios coa finalidade de garantir o seu cumprimento, a súa figura, inspector de emigración foi de vital importancia.

Neste traballo analizaremos a visita dun deles ás fazendas cafetaleras do estado de São Paulo, o informe que presentou ante as autoridades españolas e as medidas que se adoptaron en resposta á devandita información

17:45 *Laura SUÁREZ GRIMALT (ESOMI- UdC)* — Mobilidade en rede: tecendo cadeas transnacionais desde Salvador de Bahía hasta A Coruña

O presente traballo busca analizar o nexo entre a participación da poboación migrante de orixe brasileira en redes sociais transnacionais e as estratexias de mobilidade social (familiares e individuais) que estes emprenden como parte do seu proxecto migratorio. Para iso, esta investigación aborda o estudo do capital social no que esta poboación inviste como un medio para ascender na xerarquía social, e as implicacións desta creación e desenvolvemento de redes sociais na súa experiencia vital e migratoria

Tras a aplicación dunha etnografía multisituada, baseada no uso da historia de vida, e a realización de traballo de campo con migrantes brasileiros residentes en Galicia e Cataluña, os principais resultados mostran como a migración brasileira cara a España pode definirse como un constante proceso de creación de redes sociais que incita aos individuos para crear novos vínculos e relacións sociais. Estas redes, entendidas como un conxunto de relacións interpersoais, configúranse como un conduto polo que circulan distintos tipos de recursos e activos e supoñen, en última instancia, unha forma de capital social indispensable para o desenvolvemento de traxectorias de mobilidade xeográfica e social no espazo transnacional por parte dos migrantes brasileiros. Os investimentos na creación e mantemento de vínculos transnacionales son claves para explicar o éxito da empresa migratoria iniciada en Brasil, así como para configurar traxectorias de mobilidade exitosas para os migrantes e o seu grupo doméstico.

18:30 Debate